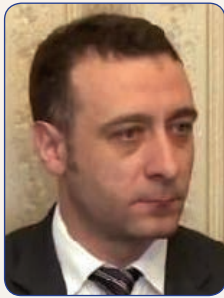

DREPT PENAL ȘI PROCESUAL PENAL

CZU: 343.121

DOI: 10.5281/zenodo.3747765

GARANȚIILE RESPECTĂRII DREPTULUI LA APĂRARE AL INculpATULUI ÎN CAZUL MODIFICĂRII ÎNvinuirii ÎN INSTANȚĂ ÎN SENSUL NEAGRAVĂRII. ASPECTE TEORETICO-PRACTICE

Aureliu POSTICĂ,

judecător, doctorand, USM

<https://orcid.org/0000-0002-0392-6752>

SUMAR

Modificarea învinuirii constituie un mecanism procesual-penal cu ajutorul și prin intermediul căruia se schimbă învinuirea inițială, incriminată inculpatului, potrivit actului de sesizare a instanței de judecată. În acest aspect, menționăm că învinuirea în instanța de judecată poate fi schimbată în două sensuri: în sensul atenuării și în sensul agravării situației inculpatului.

Scopul și obiectivele acestui studiu au constat în examinarea conținutului și mecanismului de realizare a modificării învinuirii în instanța de judecată în sensul neagravării situației inculpatului. În același timp, instituția cercetată are drept scop scoaterea în evidență a acelor împrejurări care determină aplicarea acestei instituții procesuale.

Obiectivele cercetării au fost conturate prin prisma analizei limitelor judecării cauzei penale și condițiilor de lărgire a acestora; studierii și evidențierii condițiilor de modificare a învinuirii în sensul atenuării situației inculpatului; identificarea și interpretarea circumstanțelor ce condiționează modificarea învinuirii în sensul neagravării situației inculpatului; formularea concluziilor și recomandărilor de lege ferenda pe segmentul aplicării și realizării prevederilor mecanismului prevăzut de art. 325 alin.(2) Cod de procedură penală.

Cuvinte-cheie: apărare, învinuire, inculpat, limitele judecării cauzei, modificarea învinuirii, încadrarea juridică, agravarea învinuirii.

GUARANTEES OF OBSERVANCE OF THE RIGHT OF DEFENCE OF THE ACCUSED IN CASE OF MODIFICATION OF ACCUSATION IN THE COURT IN THE SENSE OF NON-AGGRAVATION. THEORETICAL-PRACTICAL ASPECTS

SUMMARY

Modification of accusation constitutes a procedural-criminal mechanism with the help of and through which the initial accusation incriminated to the accused is changed according to the act of notification of the court instance. In this aspect, mention that the accusation in the court instance can be changed in two senses: in the sense of mitigation and in the sense of aggravation of the situation of the accused.

The purpose and objectives of the study consisted in the examination of the content and mechanism of the fulfilment of the modification of accusation in the court instance in the sense of the non-aggravation of the situation of the accused. At the same time, the researched institution aims to highlight those circumstances that determine the application of this procedural institution.

The objectives of the research were outlined through the analysis of the limits of the hearing of the criminal case and the conditions of their extension; study and emphasis of the conditions of modification of the accusation in the sense of the mitigation of the situation of the accused; identification and interpretation of the circumstances that condition the modification of the accusation in the sense of the non-aggravation of the situation of the accused; formulation of conclusions and recommendations of lege ferenda on the segment of the application and implementation of the provisions of the mechanism provided by the art. 325 par. (2) of the Code of criminal procedure.

Key-words: defence, accusation, accused, limits of hearing of case, modification of accusation, legal classification, aggravation of accusation.

Introducere

Realizând justiția în materie penală, magistrații naționali trebuie să se călăuzească și să aplice nu doar normele și principiile imperative din dreptul intern, dar și să-și fundamenteze raționamentele pe prevederile instrumentelor internaționale, care constituie veritabile surse ale dreptului în afara izvoarelor interne.

În contextul reformei judiciare și de drept, legislația procesual-penală a înregistrat și va înregistra în perioada următoare transformări de esență, într-o dinamică cu totul aparte, impusă de constituirea Republicii Moldova ca stat de drept, în care funcția jurisdicțională este separată de celelalte funcții ale organelor statului, este scoasă din sfera de interese de orice fel și realizată în baza principiilor democratice recunoscute.

Un instrument juridic de largă rezonanță, atât prin procedura pe care a instituit-o cât și prin spectrul larg al drepturilor și al libertăților fundamentale ale omului cărora li se consacră, îl constituie Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale [5], ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova din 24 iulie 1997, în vigoare din 12 septembrie 1997.

Potrivit prevederilor art.6 CEDO, accesul liber la justiție este un principiu fundamental, care asigură persoanei dreptul la un proces echitabil. Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice din art. 14 prevede că „orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat de un tribunal independent”. Art. 20 al Constituției Republicii Moldova stipulează că „orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime”.

Reconceptualizarea principiului contradictorialității și egalității armelor în procesul penal, realizată prin adoptarea în anul 2003 a Codului de procedură penală [2], a influențat și asupra instituției învinuirii.

Probleme și discuții

În raport cu judecarea cauzei penale, operează regula potrivit căreia instanța nu se sesizează din oficiu, or, procesul de judecare a persoanei demarează doar în măsura în care instanța a fost sesizată în conformitate cu prevederile legale. Acest deziderat este consfințit în art. 325 CPP al R. Moldova, unde judecarea cauzei se limitează la persoanele puse sub învinuire și la învinuirea formulată în rechizitoriu.

Limitarea cercetării faptelor inculpatului în instanță, în funcție de conținutul învinuirii formulate în rechizitoriu, constituie, cu siguranță, unul dintre pilonii fundamentali care conturează obiectul și limitele judecării cauzei. Este evident că, pentru respectarea principiului judecării cauzei în limitele învinuirii formulate, în actul de sesizare a instanței este necesar să trecem în revistă caracteristicile de bază ale instituției învinuirii, or, limitele judecării cauzei depind anume de modul în care se

formează și se modifică elementele de structură și conținut ale unei acuzații.

Judecata cauzei penale în primă instanță constituie cea mai importantă fază a procesului penal. În aceasta sunt realizate scopurile procesului penal, prin aplicarea corectă a legii materiale și procesuale, astfel încât orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie trasă la răspundere penală potrivit vinovăției sale și nici o persoană nevinovată să nu fie condamnată pe nedrept. Și faza de urmărire penală este în egală măsură importantă, deoarece pregătește desfășurarea fazei decisive a procesului penal – judecata în fond a cauzei penale. În aceasta din urmă, completul de judecată și procurorul desfășoară o activitate care se află în raport de dependență față de rezultatul activității de urmărire penală și de cele ce s-au constatat în cadrul acestei faze [9, p.54].

Declarația Universală a Dreptului Omului prevede că „orice persoană învinuită a fi săvârșit o infracțiune este prezumată nevinovată atât timp cât vinovăția sa nu a fost stabilită într-un proces public, cu asigurarea garanțiilor necesare apărării”. La fel, acest principiu este prevăzut și de Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, care susține că „orice persoană acuzată de săvârșirea unei infracțiuni este prezumată de a fi nevinovată atâta timp cât culpabilitatea sa nu a fost stabilită în mod legal”.

Prezumția de nevinovăție este înscrisă ca principiu fundamental în legislația Republicii Moldova la articolul 21 din Constituție, care proclamă că „orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile apărării sale”.

Prevederile enumerate indică asupra ipotezei de a nu-l privi pe acuzat ca pe un vinovat a cărui vinovăție a fost deja stabilită și dovedită. Îi vom putea atribui o astfel de calitate în urma emiterii de către instanța de judecată a unei hotărâri definitive. Respectiv, cea din urmă reprezintă o condiție obligatorie.

Instanța judecă cauza în fond numai în privința persoanei puse sub învinuire și doar în limitele învinuirii formulate în rechizitoriu. Din reglementările de la art. 325 CPP al R. Moldova, constatăm importanța învinuirii ca punct inițial de la care instanța va începe examinarea cauzei, de calitatea procesuală a acestui act depinde cum va decurge procesul de examinare a cauzei în instanța de judecată.

Norma prevăzută la art. 325 CPP al R. Moldova este guvernată de principiul contradictorialității, acesta asigurând un rol pasiv al instanței în disputa între părți. Așadar, potrivit rațiunii legiuitorului, instanța nu poate modifica acuzarea din proprie inițiativă.

Încadrarea juridică a faptei presupune realizarea de către organele judiciare a unei concordanțe între conținutul legal al infracțiunii și conținutul constitutiv al acesteia. Prin încadrarea juridică a faptei se stabilește

textul din legea penală care prevede și sancționează fapta socialmente periculoasă care face obiectul cauzei penale [10, p.129].

În literatura de specialitate s-a considerat că schimbarea încadrării juridice înseamnă modificarea însuși a textului de lege penală, care prevede și sancționează fapta ce formează obiectul cauzei penale. Ea se justifică ori de câte ori, în cursul judecării în primă instanță, se ajunge la concluzia că încadrarea juridică dată faptei în rechizitoriu nu este corectă și ar trebui schimbată cu o altă încadrare juridică, corespunzătoare faptei reținute în sarcina inculpatului, deoarece instanța are obligația de a face corectă aplicarea legii penale materiale, nefiind ținută de încadrarea juridică inițială [8, p.100].

Deci, instanța nu are dreptul, din inițiativa sa, să pronunțe o sentință de condamnare în care va reține un alt articol din Codul penal care va agrava situația persoanei, alta decât este indicată în rechizitoriu. O agravare a situației inculpatului se va considera nu doar atunci când în sentință va fi menționat un alt articol din Codul penal, cu sancțiune mai aspră. Practica judiciară ne arată că aceasta va fi situația atunci când instanța va recunoaște circumstanțele agravante, dacă acestea nu au fost recunoscute în rechizitoriu, instanța nu poate modifica încadrarea juridică a faptei într-un alt alineat mai avansat din același articol al Codului penal.

În al doilea rând, se cere de remarcat faptul că art. 325 CPP al R. Moldova nu limitează absolut dreptul instanței de a interveni în situația de fapt și de drept și a o modifica în momentul când pronunță sentința. În rezultatul examinării cauzei, instanța poate recunoaște că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai ușoară decât cea menționată în rechizitoriu, poate recunoaște unele circumstanțe atenuante, chiar dacă acestea nu au fost menționate. În cazul de față, se aplică raționamentul *a fortiori*, odată ce instanța poate pronunța o sentință de achitare, cu atât mai mult este admis ca instanța să nu fie legată de constatările din rechizitoriu.

Un exemplu elocvent în acest caz este speța *Adrian Constantin împotriva României* [13]. În speță, prin rechizitoriu, reclamantul era acuzat de comiterea intenționată a unui abuz în serviciu, fapt nerecunoscut de tribunal, acesta achitându-l, soluția fiind menținută de instanța de apel. Ulterior, instanța de recurs a schimbat încadrarea juridică a faptelor de care reclamantul era acuzat și l-a condamnat pentru neglijență în serviciu - infracțiune mai ușoară.

Analizând cauza, Curtea a reamintit că echitatea unei proceduri se apreciază în raport cu ansamblul acesteia. Dispoziția art. 6 § 3 exprimă necesitatea acordării unei atenții deosebite notificării „acuzăției”. Curtea nu a contestat dreptul Curții Supreme de Justiție de a schimba încadrarea juridică a acuzației. Totuși, ea a observat că acest drept era însoțit de garanții procedurale în favoarea inculpatului.

În fapt, conform dreptului intern, instanța care consideră că încadrarea juridică dată faptelor prin actul de

trimitere în judecată trebuie modificată urmează să solicite părților să își prezinte observații cu privire la acest subiect și să transmită inculpatului faptul că are dreptul de a solicita examinarea cauzei la sfârșitul ședinței sau amânarea ședinței pentru a-și putea pregăti apărarea.

Prin urmare, menționăm că instanța de judecată judecă cauza numai în limitele rechizitoriului și nu poate agrava situația inculpatului, dar modificarea învinuirii de către instanța de judecată este posibilă, dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare.

La rândul său, dreptul la apărare reprezintă o prerogativă fundamentală recunoscută individului acuzat de săvârșirea unei infracțiuni condamnabile în virtutea normelor de drept penal, de a răspunde în mod coerent, prompt și adecvat acuzației înaintate. Dreptul la apărare constituie un drept subiectiv general, care, conform Convenției Europene a Drepturilor Omului, în sfera sa include mai multe drepturi efective și concrete, precum dreptul de a fi informat despre cauza și natura acuzației, dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare apărării, dreptul la autoapărare, dreptul la alegerea avocatului, dreptul la asistența gratuită a unui avocat, dreptul la asistența gratuită a unui interpret, dreptul la audierea martorilor.

Constituția Republicii Moldova declară în art. 26 că dreptul la apărare este garantat; fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale; în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu; amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.

Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice prevede în art. 14 alin.(3) că orice persoană acuzată de comiterea unei infracțiuni penale are dreptul, în condiții de deplină egalitate, la cel puțin următoarele garanții: să fie informată în cel mai scurt termen, într-o limbă pe care o înțelege și în mod detaliat despre natura și motivele acuzației ce i se aduce; să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale și să comunice cu apărătorul pe care și-l alege; să fie judecată fără o întârziere excesivă; să fie prezentă la proces și să se apere ea însăși sau să dispună de asistența unui apărător ales de ea; dacă nu are apărător, să fie informată despre dreptul de a-l avea și, ori de câte ori interesul justiției o cere, să i se atribuie un apărător din oficiu, fără plată, dacă ea nu are mijloace pentru a-l remunera; să interogheze sau să facă a fi interogați martorii acuzației, să obțină înfățișarea și interogarea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzației; să beneficieze de asistența gratuită a unui interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la ședința de judecată; să nu fie silită să mărturisească împotriva ei însăși sau să se recunoască vinovată [11].

Art. 6 § 3 al Convenției Europene a Drepturilor Omului prevede că „orice acuzat are, mai ales, dreptul: a) să fie

informat, în termenul cel mai scurt, într-o limbă pe care o înțelege și în mod amănunțit, despre natura și cauza acuzației aduse împotriva sa; b) să dispună de timpul și de înlesnirile necesare pregătirii apărării sale; c) să se aplece el însuși sau să fie asistat de un apărător ales de el și, dacă nu dispune de mijloacele necesare remunerării unui apărător, să poată fi asistat gratuit de un avocat din oficiu, atunci când interesele justiției o cer; d) să audieze sau să solicite audierea martorilor acuzării și să obțină citarea și audierea martorilor apărării în aceleași condiții ca și martorii acuzării; e) să fie asistat gratuit de un interpret, dacă nu înțelege sau nu vorbește limba folosită la audiere” [5].

Dreptul la apărare constituie unul din pilonii procedurii penale. La fel și modificarea învinuirii în sensul agravării sau neagrării situației obligă organele competente de a respecta dreptul persoanei la apărare și ca acest drept să nu fie încălcat.

În contextul dat, în conformitate cu art.326 CPP al R. Moldova, în cadrul judecării cauzei în primă instanță, acuzatorul de stat este în drept să modifice, prin ordonanță, învinuirea adusă inculpatului în cadrul urmăririi penale în sensul agravării ei, dacă probele cercetate în ședința de judecată, în opinia lui, dovedesc incontestabil că inculpatul a săvârșit o infracțiune mai gravă decât cea incriminată anterior. La fel, procurorul poate proceda și în cazul când se constată că inculpatul a săvârșit o altă infracțiune care va influența încadrarea juridică a învinuirii adusă acestuia.

La cererea procurorului, care consideră necesar de a modifica încadrarea juridică fără a agrava situația inculpatului, instanța trebuie să pună acest aspect în discuția părților și să explice inculpatului că este în drept să ceară timp pentru a-și pregăti apărarea și să propună probe.

Într-o speță, prin sentința Judecătorei Centru, mun. Chișinău, din 19 iulie 2013, instanța a constatat că, în drept, faptele inculpaților C.S. și R.I. întrunesc elementele constitutive ale infracțiunii de proxenetism săvârșit față de două persoane, nu însă elementele constitutive ale infracțiunii de trafic de ființe umane săvârșită față de două și mai multe victime și de către doi și mai mulți făptuitori, așa cum a fost inserat în actul de sesizare a instanței.

În sentința pe cazul de mai sus, atestăm că instanța nu a fost de acord cu soluția adoptată de partea acuzării, adică calificarea conform art. 165 alin. (2) lit. b) și d) Cod penal, apreciind critic poziția acuzatorului, condamnând inculpații pentru comiterea infracțiunii de proxenetism. Drept urmare firească, procurorul a declarat apel și partea apărării a declarat apel, solicitând ca sentința Judecătorei Centru să fie casată și pronunțarea unei noi hotărâri prin care inculpații să fie achitați. Potrivit Deciziei Colegiului Penal al Curții de Apel a mun. Chișinău din 10 decembrie 2014, inculpații au fost recunoscuți vinovați de comiterea infracțiunii prevăzută de art. 165 alin. (2) lit. b) și d) Cod penal, soluție pe care a păstrat-o și Curtea Supremă de Justiție [7].

Analizând modul în care instanța de fond a schimbat încadrarea juridică din infracțiunea prevăzută de art. 165 alin. (2) lit. b) și d) Cod penal, care era inserată în învinuirea din actul de sesizare, în forma agravată a infracțiunii de proxenetism, conchidem că, prin prisma art. 325 alin. (2) CPP, instanța a respectat doar o singură condiție impusă de lege - nu a agravat situația inculpaților, însă nu a pus în discuție noua încadrare juridică, ceea ce a încălcat cu certitudine a doua condiție. Menționăm, că rechizitoriul și întreaga cercetare judecătorească în prezenta cauză vizau doar infracțiunea de trafic de ființe umane în forma agravată. Doar în cadrul deliberării instanța de judecată a conchis asupra infracțiunii de proxenetism, iar inculpații nu au dispus asupra posibilităților de a se apăra împotriva noii învinuirii.

În practica judiciară a Republicii Moldova, de asemenea, se întâlnesc frecvent procese penale finalizate cu adoptarea unor hotărâri de condamnare în care instanțele reîncadrează din oficiu faptele inculpatului într-un mod în care, la fel, este lezat dreptul acestuia la apărare.

De exemplu, prin decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10 februarie 2016 au fost admise, din alte motive, apelurile procurorului și ale avocatului în numele inculpatului G.P., fiind casată sentința și pronunțată o nouă hotărâre, potrivit modului stabilit pentru prima instanță, prin care s-a dispus încetarea procesului penal intentat în privința lui G.P., în baza art. 324 alin. (3) lit. a) Cod penal, pe motiv că fapta constituie o contravenție, și s-a încetat procesul contravențional în privința lui G.P., în baza art. 315 Cod contravențional, în legătură cu expirarea termenului de prescripție de tragere la răspundere contravențională. Pentru a se pronunța, instanța de apel a reținut următoarele circumstanțe factice: G.P., la 11 octombrie 2013, în intervalul de timp 13.00-13.10, aflându-se în biroul său de serviciu, amplasat în sediul Judecătorei Telenești din str. Ștefan cel Mare 6, or. Telenești, a acceptat și primit 200 dolari SUA pentru faptul că, la 10 octombrie 2013, a scos de pe rol cererea reclamantului B.V. către B.R. privind încasarea datoriei. Bani primiiți au fost depistați în cadrul percheziției în baza Codului de procedură civilă, care se afla pe masa de birou a judecătorului. Astfel, prin acțiunile sale, P.G. a comis contravenția prevăzută de art. 315 Cod contravențional, adică primirea de recompensă nelegitimă [6].

În privința acestei decizii, procurorul a declarat recurs ordinar, solicitând casarea acesteia și, parțial, a sentinței, în partea stabilirii pedepsei, rejudecarea cauzei și pronunțarea unei noi hotărâri, prin care inculpatul să fie condamnat în baza art.324 alin.(3) lit.a) Cod penal. Totodată, avocatul inculpatului, în numele inculpatului, a solicitat casarea acesteia, cu pronunțarea unei hotărâri de achitare, pe motivul lipsei elementelor infracțiunii incriminate în acțiunile acestuia, pe motiv că instanța de apel deși a constatat corect că în cauză fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii de corupere pasivă, în special

a laturii obiective și subiective, și pe motivele date urma să pronunțe o soluție de achitare, a reîncadrat incorect acțiunile inculpatului în prevederile art. 315 Cod contravențional. Instanța de apel, reîncadrând acțiunile inculpatului, nu a reținut prevederile art. 325 alin. (2) Cod de procedură penală - modificarea învinuirii se admite, dacă nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul la apărare, care, la caz, nu a fost respectat, deoarece noua calificare de comitere a contravenției prevăzută de art. 315 Cod contravențional nu a fost pusă în discuție și adusă la cunoștința acuzatului, precum și calificarea juridică prin ce s-a încălcat principiul contradictorialității procesului și dreptul la apărare, în sensul art.6 § 3 CEDO.

Colegiul penal al Curții Supreme de Justiție a ajuns la concluzia că instanța de apel nu a respectat prevederile art. 409 alin.(2) Cod de procedură penală, adică „în cazul în care instanța de apel ia în considerare temeiurile de casare din oficiu, ea este obligată să le pună în discuția părților”, deoarece în cursul judecării cauzei, considerând că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, era obligată să pună în discuția părților noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că i se poate acorda termen necesar pentru pregătirea apărării de noua învinuire și să solicite amânarea judecării, după care judecarea cuzei continuă. Având în vedere consecințele pe care le poate avea schimbarea încadrării juridice, legea de procedură penală prevede că, în fața primei instanțe, această schimbare nu poate avea loc decât în anumite condiții a căror îndeplinire constituie o garanție atât a dreptului la apărare al părților și, în primul rând, al inculpatului, cât și a soluționării corecte a cauzei. Aceste condiții sunt prevăzute în art. 325 alin.(2) Cod de procedură penală, din care rezultă că modificarea învinuirii în instanța de judecată se admite dacă prin aceasta nu se agravează situația inculpatului și nu se lezează dreptul lui la apărare.

De aici reiese că obligația instanței este de a pune în discuția părților noua încadrare, procurorul și părțile urmând să-și expună concluziile cu privire la necesitatea și la temeiurile schimbării încadrării juridice, însăși instanța fiind datoare să atragă atenția asupra consecințelor acestei schimbări și să explice drepturile inculpatului, și anume dreptul de a cere amânarea judecării, pentru a-și pregăti apărarea în raport cu noua încadrare. În cazul dat, nu are relevanță dacă schimbarea încadrării juridice privește o infracțiune mai ușoară sau mai gravă, deoarece în ambele cazuri inculpatul a fost privat de posibilitatea de a formula o apărare, în raport cu fapta în noua ei încadrare juridică, pe când, ca urmare a declarării apelului, partea apărării a solicitat achitarea.

În context, CtEDO a stabilit o încălcare în cauza *Chichlian și Ekindjian împotriva Franței* din 16 martie 1989 [14], care se referă la o recalificare substanțială a acuzației. Petiționarii fuseseră achitați de o infracțiune în conformitate cu legislația cu privire la valutele străine, însă apoi au fost condamnați în apel, aplicându-se un alt arti-

col al aceluiași text. Judecătorii de la Strasbourg au considerat că faptele materiale întotdeauna erau cunoscute petiționarilor, dar nici o dovadă nu permitea să se presupună că ei fuseseră informați de autoritatea competentă despre recalificarea propusă de Curtea de Apel înaintea pronunțării hotărârii.

Cu toate acestea, dreptul persoanei la un proces echitabil poate fi restabilit. O astfel de situație a reținut CtEDO în cauza *Dallos împotriva Ungariei* [15], pe care o considerăm perfect aplicabilă și Republicii Moldova din prevederile legii procesual-penale naționale.

În cauza enunțată reclamantul a susținut că reîncadrarea faptelor sale în instanța de apel a fost contrară art.9 §2 CPP al Ungariei [16], care prevede că „instanța decide asupra răspunderii penale a persoanei învinuite, exclusiv prin referire la faptele conținute în actul de acuzare”, astfel considerând că a avut loc o încălcare gravă a normelor de procedură. Subsidiar, a considerat că reîncadrarea dispusă de către instanța de apel l-a lipsit efectiv de dreptul său de a-și exercita apărarea, nefiind informat cu privire la noua încadrare juridică reținută de către instanță.

În fapt, reclamantul a fost condamnat de prima instanță pentru delapidare substanțială și condamnat la închisoare la un an și patru luni, și amendă. Instanța de apel i-a recalificat faptele, stabilind în acțiunile acestuia elementele escrocheriei. În cele din urmă, reclamantul și apărătorul său au depus o cerere de recurs în fața Curții Supreme.

CtEDO a reținut că reclamantul nu cunoștea, într-adevăr, faptul că instanța de apel ar putea schimba încadrarea faptei reținute inițial. Această circumstanță a afectat cu siguranță șansele sale de a se apăra împotriva acuzațiilor aferente condamnării în cele din urmă. Cu toate acestea, CtEDO remarcă faptul că CSJ a revizuit în întregime cauza reclamantului, atât din punct de vedere procedural, cât și din punctul de vedere al dreptului material, respingând apărarea și condamându-l pe reclamant pentru infracțiunea de escrocherie. CSJ a examinat alegațiile reclamantului și a audiat, în cadrul unei ședințe publice, adresările orale ale avocatului reclamantului.

Luând în calcul evaluarea echității procesului în ansamblu, având în vedere natura examinării cauzei în fața Curții Supreme, CtEDO conchide că orice vicii ale procedurii în fața instanței regionale au fost înlăturate în fața Curții Supreme. Prin urmare, CtEDO conchide că dreptul reclamantului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale nu au fost încălcate.

Din rațiunile indicate mai sus, accesăm opinia potrivit căreia echitatea procesului nu poate fi restabilită, dacă reîncadrarea juridică dată faptei se efectuează de către cea mai înaltă instanță în grad, or, în instanța superioară națională pot fi apreciate doar probleme de drept, iar hotărârea acesteia nu este susceptibilă de atac,

declarându-se definitivă și irevocabilă odată cu pronunțarea. Astfel, instanța de recurs are sarcina să fie cea mai prudentă în partea ce ține de reîncadrarea faptelor, căci echitatea procesului nu va putea fi restabilită în alt mod, astfel fiindu-i lezat dreptul inculpatului la apărare în mod concret, efectiv și în timp util [1, p.35].

Opiniile, conform cărora instanța, prin prisma art.325 CPP al R. Moldova, nu este obligată să notifice persoana asupra eventualei acuzații și să pună în discuție acest fapt, le considerăm a fi nefondate și neconforme dispozițiilor art.6 §3 a CEDO, or, conform art.2 CPP, „*principiile generale și normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte constituie elemente integrante ale dreptului procesual penal și nemijlocit dau naștere drepturilor și libertăților omului în procesul penal*”, iar potrivit art.7 alin. (2) CPP, „*dacă există neconcordanțe între prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările internaționale*”.

Ținem să amintim de speța *Adrian Constantin împotriva României*, unde CtEDO a constatat că schimbarea încadrării juridice a faptei poate avea loc în anumite condiții, a căror îndeplinire constituie o garanție, atât a dreptului la apărare al părților cât și a soluționării corecte a cauzei. Înalta Curte a considerat că a fost încălcat art. 6 paragraful 3 lit. a) și lit. b) din Convenție, coroborat cu paragraful 1 al aceluiași articol, care prevede o procedură echitabilă (paragraful 28), întrucât „Curtea Supremă de Justiție a schimbat încadrarea juridică a faptelor doar în timpul deliberării, deci, după încheierea dezbaterilor. În mod evident, era prea târziu pentru exercitarea dreptului la apărare” (paragraful 22).

În speță, Înalta Curte de Casație și Justiție a schimbat încadrarea juridică a faptelor în timpul deliberărilor, cu nerespectarea obligației de a informa inculpatul, potrivit art. 344 din Codul de procedura penală din 1968. Astfel că, deși „schimbarea încadrării juridice realizate de Curtea Supremă i-a fost favorabilă reclamantului, având în vedere pedeapsa mai ușoară prevăzută pentru infracțiunea de neglijență în serviciu [...]”, instanța europeană a considerat ca s-a adus atingere dreptului reclamantului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptului său de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale (paragrafele 26 și 27).

Curtea Europeană a constatat că, în ceea ce privește elementul moral, infracțiunea de abuz în serviciu contra intereselor publice în formă calificată (art.248 CP al României în redacția anului 1968) reținută inițial împotriva reclamantului este diferită de infracțiunea de neglijență în serviciu prevăzută la art.249 CP, pentru care acesta a fost condamnat în cele din urmă. În fapt, dacă în primul caz există infracțiune doar dacă există intenție, în al doilea caz culpa (imprudența) este suficientă. CtEDO a observat că elementul moral al infracțiunii de neglijență în

serviciu nu a fost niciodată dezbătut de părți și că schimbarea încadrării juridice efectuată de Curtea de Casație și Justiție poate fi, prin urmare, percepută ca surprinzându-l pe reclamant.

Pornind de la raționamentele statuate de Curte, raportându-le la dreptul material național, unii autori exemplifică situații în care instanțele nu au dreptul din oficiu de a schimba încadrarea faptelor deduse judecății: acuzatul este trimis în judecată pentru săvârșirea infracțiunii prevăzute de art.151 CP, vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății, iar instanța, examinând cauza, constată că acțiunile acestuia, în raport cu fapta prejudiciabilă, s-au manifestat cu vinovăție sub forma imprudenței. Așadar, instanța, dorind să rețină în sarcina inculpatului din oficiu infracțiunea prevăzută în art.157 CP, care se prezintă cu latură obiectivă similară, distinctă fiind doar latura subiectivă, va afecta indubitabil dreptul la apărare al acuzatului atâta timp cât instanța nu va respecta prevederile art.325 CPP analizate în lumina art.6 §3 lit. a) și b) CEDO [1, p. 36].

Într-o altă cauză, prin sentința Judecătorei Edineț, sediul Ocnița, din 24 iulie 2017, instanța a reîncadrat acțiunile inculpatului din oficiu, în temeiul art. 324 alin. (4) Cod penal, neagravându-i situația, fără a-l notifica aferent „acuzației penale”, în acest caz schimbarea încadrării nefiind în măsură de a-i leza dreptul acestuia la apărare. În speță, prin rechizitoriu, D.L. a fost trimisă în judecată pentru comiterea infracțiunii prevăzută de art.324 alin.(2) lit.c) Cod penal. În virtutea faptului că inculpatul, în ședința de judecată, și-a recunoscut vina parțial, a relatat detaliat circumstanțele comiterii infracțiunii, instanța, apreciind totalitatea probelor conform intimei convingeri, a constatat că D. L. a acceptat tacit remunerația ilicită, fapt ce exclude agravanta prevăzută la lit. c) alin.(2) art.324 Cod penal, or, în cele din urmă, lipsește acțiunea de estorcare încriminată de către acuzator [12].

Drept urmare, este necesar de reținut că noua încadrare juridică a faptei nu a fost una total neașteptată pentru inculpat, luând în considerație acuzația formulată inițial, or, instanța a exclus o circumstanță agravantă, fără a schimba dispoziția normei tip a infracțiunii.

În acest context, în cazul în care instanța, fiind sesizată cu privire la comiterea infracțiunii prevăzută de art.190 alin.(1) Cod penal, constată că acțiunile inculpatului urmează a fi reîncadrate în baza art.326 CP, aceasta din urmă și acuzatorul de stat, în temeiul art.325 CPP, rămân în imposibilitate de a realiza schimbarea încadrării juridice a faptei sau de modificare a învinuirii, deoarece astfel situația inculpatului va fi agravată în raport cu învinuirea inițială formulată în rechizitoriu. Această regulă a fost statuată supra și rezidă inclusiv din prevederile alin.(2) art.325 CPP al R. Moldova. La fel, nici în situația inversă, care presupune reîncadrarea acțiunilor din prevederile art.326 CP, în baza art.190 alin. (1) CP, nu poate fi realizată din oficiu de către instanță, deoarece infracțiunile în cauză atentează la valori so-

ciale distincte ocrotite de lege, or, modificarea învinuirii, în sensul atenuării în temeiul alin.(2) art.325 CPP, se prezintă a fi prerogativa acuzatorului de stat, căci doar acesta stabilește care este valoarea socială lezată prin fapta inculpatului.

Astfel, unii practicieni sunt de părerea că, în cazul în care instanța, prin prisma art.325 CPP, se află în imposibilitate de a reîncadra acțiunile inculpatului din oficiu, ei nu-i rămâne decât să adopte o sentință de achitare a inculpatului pe motivul că „fapta inculpatului nu întrunește elementele infracțiunii” prevăzută de norma incriminatorie [1, p.37].

Concluzii

În temeiul celor relatate *supra*, conchidem că, atunci când are loc modificarea învinuirii în cursul judecății în sensul neagrării situației inculpatului, se ajunge la concluzia că încadrarea juridică dată faptei prin rechizitoriu nu este corectă, instanța urmând să aplice corect legea penală substanțială. Încadrarea juridică a faptei constituie stabilirea temeiului juridic al răspunderii penale și, totodată, a felului și a limitelor pedepsei aplicabile. Având în vedere consecințele pe care le poate avea schimbarea încadrării juridice, din conținutul dispozițiilor art.325 CPP se impune constatarea că în fața primei instanțe schimbarea nu poate avea loc decât în anumite condiții a căror îndeplinire constituie o garanție atât a dreptului la apărare al inculpatului cât și a soluționării corecte a cauzei.

Reiterăm asupra importanței pe care îl are dreptul inculpatului de a fi informat în mod detaliat cu privire la natura și cauza acuzației aduse împotriva sa, precum și dreptul de a dispune de timpul și facilitățile necesare pregătirii apărării sale.

În dispozițiile legii procesual-penale a Republicii Moldova nu este pe măsură reglementat mecanismul prin care se vor asigura aceste drepturi. Considerăm relevantă reglementarea de la art. 386 alin. (1) CPP al României [3], care prevede că, „dacă în cursul judecății se consideră că încadrarea juridică dată faptei prin actul de sesizare urmează a fi schimbată, instanța este obligată să pună în discuție noua încadrare și să atragă atenția inculpatului că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea”. Prin urmare, legiuitorul român a instituit o dublă obligație a instanței de judecată în legătură cu schimbarea încadrării juridice a faptei, respectiv - obligația instanței de a pune în discuția părților noua încadrare și obligația de a informa inculpatul că are dreptul să ceară lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea. Deci, părțile urmează să-și expună pozițiile cu privire la necesitatea și temeiurile schimbării încadrării juridice, însăși instanța fiind datoare să atragă atenția asupra consecințelor acestei schimbări și să explice drepturile inculpatului, și anume - de a cere lăsarea cauzei mai la urmă sau amânarea judecății, pentru a-și pregăti apărarea în raport cu noua încadrare.

Referințe bibliografice:

1. Budeci V., Morcov A. Limitele reîncadrării juridico-penale a faptei inculpatului de către instanța de judecată ex-officio. Echitatea procedurii. Aspecte practico-aplicative. În: *Revista Națională de Drept*, 2017, nr.8, p.31-39.
2. Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Nr.122 din 14 martie 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.104-110. În vigoare din 12 iunie 2003.
3. Codul de procedură penală al României. Nr.135 din 01.07.2010. În: *Monitorul Oficial al României*, 2010, nr. 486.
4. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
5. Convenția Europeană pentru Apărarea Drepturilor Omului și a Libertăților Fundamentale, adoptată la Roma la 4 noiembrie 1950, ratificată de Republica Moldova prin Hotărârea Parlamentului nr.1298 din 24.07.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.54-55/502.
6. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 10 februarie 2016, Dosarul nr.1ra-1056/16, http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=6846 (vizitat 02.02.2020)
7. Decizia Curții Supreme de Justiție din 19 decembrie 2017. Dosarul nr. 1ra-1176/2017. http://jurisprudenta.csj.md/search_col_penal.php?id=10096 (vizitat 02.02.2020).
8. Mateuț G. *Procedura penală. Partea specială*. Vol. 2. București: Lumina Lex, 1998. 368 p.
9. Magherescu D. *Modificarea învinuirii în primă instanță (aspecte comparative)*: Teză de doctor, Chișinău, 2005. 192 p.
10. Neagu I. ș.a. *Drept procesual penal. Curs selectiv pentru licență*. București: All Beck, 2003. 304 p.
11. Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice, adoptat la New York la 16 decembrie 1966. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova. Nr. 217 din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale (ediția oficială)*. Vol. 1, Chișinău, 1998.
12. Sentința Judecătorei Edineț, sediul Ocnița, din 24.07.2017. Dosarul nr. 1-57/17. https://jed.instante.justice.md/pigd_integration/pdf/e39de73c-7a70-e711-80d6-0050568b4d5b (vizitat 02.02.2020).
13. *Speța Adrian Constantin c. României*, hotărârea din 12 aprilie 2011, definitivă din 12 iulie 2011. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-123828> (vizitat 04.02.2020).
14. *Case of Chichlian and Ekindjian v. France*. ECHR, 16 march 1989. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57613> (vizitat 03.02.2020).
15. *Case of Dallos v. Hungary*. ECHR, 1 march 2001. <http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-59264> (vizitat 04.02.2020).
16. Criminal Procedure Code of the Republic of Hungary, promulgated on 23 March 1998. https://www.legislationline.org/download/id/6398/file/Hungary_CPC_1998_am2011_en.pdf (vizitat la 02.02.2020).